

ІННОВАЦІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ І ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

УДК 378.011.3-051

Anna Karowicz, Łódź, Polska

DOI: 10.33989/2226-4051.2021.23.238275

JAK UCZY SIĘ STUDENT PEDAGOGIKI?

W artykule przedstawiono wybrane fragmenty z badań empirycznych (2015) mających na celu przede wszystkim poznanie wiedzy studentów na temat sposobów uczenia się (przede wszystkim w zakresie wiedzy), a także najczęściej stosowanych przez nich sposobów uczenia się. Dla badacza interesujące było również to, kiedy najczęściej studenci się uczą – czy „na co dzień” z konieczności przygotowania się do zajęć, czy wówczas, gdy muszą przystąpić do egzaminu z danego przedmiotu? A może uczą się na zasadzie samodzielnego studiowania, czyli zdobywają i pogłębiają wiedzę na temat, który ich zainteresował/zaintrygował/zainspirował et cetera? W badaniach skoncentrowano się na kategorii wiedzy – wszak studiowanie tradycyjnie kojarzone jest z nabywaniem i poszerzaniem wiedzy z danej dyscypliny i subdyscyplin. Co na ten temat mają do powiedzenia studenci pedagogiki studiujący w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym, którzy jako pedagodzy będą zajmować się uczeniem uczenia się innych?

Słowa kluczowe: uczenie się; wiedza; studia; student.

Wprowadzenie. Uczenie się jest jednym z ważniejszych aspektów w życiu każdego człowieka. Abraham Maslow uważał, że każdy ma potrzebę zrozumienia rzeczywistości, a do tego służy między innymi rozwijanie swojej wiedzy o niej, którą zdobywa w procesie uczenia się (Maslow 1990: 72). Jest to proces całościowy, chociażby dlatego, że mózg nieustannie „uczy się świata” – rejestruje otaczających nas ludzi i przedmioty, kategoryzując je i interpretując. W ciągu jednej chwili analizuje to, co dostrzega i zapamiętuje. Zapamiętuje zarówno informacje, jak i zależności – jest w stanie przewidzieć następstwo konkretnych zdarzeń (Frith 2011: 95) (Uczenie się jest procesem aktywnym i ukierunkowanym na cel. Uczący się konstruuje wiedzę w umyśle i odnosi ją do tego, czego się wcześniej nauczył – sam więc decyduje o tym, czego się uczy (Ledzińska, Czerniawska 2011: 49)). Uczenie się nie odnosi się tylko

do uczenia się wiedzy, lecz także umiejętności, nawyków, przyzwyczajeń czy nawet zdolności i przekonań. Wyróżnia się też różnorodne sposoby uczenia się, które mogą polegać na próbach i błędach, naśladownictwie lub samodzielnym dochodzeniu do wiedzy poprzez doświadczenia (Okoń 2001: 416).

Zdaniem Knuda Illerisa uczenie się odbywa się w trzech, uzupełniających się wymiarach. Pierwszym z nich jest fakt, że uczenie się niesie za sobą wiedzę teoretyczną lub umiejętności praktyczne. Jest to więc działalność zaplanowana i celowa. Drugi wymiar uczenia się zwraca uwagę na to, że uczeniu się towarzyszą emocje, więc ważne są tutaj uczucia i motywacja. Bez tych czynników proces uczenia się jest dużo mniej wydajny. Trzeci wymiar uczenia się mówi o tym, iż jest ono procesem społecznym. Człowiek poprzez swoje życie, dzięki kontaktom interpersonalnym, zmienia się i nieustannie uczy – często nawet nie zdając sobie z tego sprawy. Uczenie się jest więc połączeniem poznawania, emocji oraz życia społecznego, przy czym każdy z tych trzech wymiarów jest równie ważny (Illeris 2006: 24–25). Uczenie się w dużej mierze zależy zatem od motywacji ucznia – jego chęci i emocji. Uczeń jest osobą, na którą wpływa wiele różnych czynników – przede wszystkim rodzina i środowisko rówieśnicze, a nauczyciel powinien o tym pamiętać. Bogusława D. Gołębnik podkreśla, że na ucznia powinno się spoglądać holistycznie i to właśnie on powinien być umieszczony w centrum myślenia o szkole. To jego uczenie się jest ważne, a zadaniem nauczyciela jest mu to nie tylko umożliwić, poprzez przekazanie wiedzy, lecz także ułatwić (przekazując tę wiedzę w jak najbardziej przystępny sposób). Stąd autorka opowiada o metodzie projektów, dzięki której uczeń jest aktywny i sam z siebie pragnie rozszerzać swoją wiedzę i rozwiązywać problemy pokazane przez nauczyciela. W procesie uczenia się istotne jest zatem zaangażowanie, jak największa aktywność oraz chęć rozwiązania problemu, a tym samym zdobycie wiedzy i umiejętności. Taki emocjonalny aspekt uczenia się sprawia, że wiedza zostaje szybciej przyswojona i jest zapamiętana na dłużej (Uczenie metodą projektów 2002: 82–85).

Dorota Klus-Stańska zwraca uwagę na fakt, że dydaktyka jest istotnym zagadnieniem nie tylko dla pedagogów, lecz także dla całego społeczeństwa. Każdy z nas uczestniczy (bądź uczestniczył) w procesie kształcenia – szkolnego czy akademickiego, więc dysponuje pewnym bagażem doświadczeń związanym z procesem uczenia się.

Zauważa też, że wiedza o dydaktyce może pochodzić z książek, ale może być czerpana również z codziennych doświadczeń oraz „zdrowego rozsądku” – każdy uczy się na podstawie własnych doświadczeń. Proces uczenia się jest bowiem czymś, z czym mamy nieustannie do czynienia i sami, z biegiem lat, kształtujemy swój własny system uczenia się (Klus-Stańska 2010: 51–52). Potwierdza to Teresa Bauman mówiąc, że uczenie się jest przedsięwzięciem na całe życie i zwracając uwagę na dwa statusy uczenia się: dydaktyczny i społeczny. Uczenie się nie jest tylko przyswajaniem wiedzy (co było głównym tematem badań), lecz także nabywaniem nowych umiejętności i generowaniem nowej wiedzy, co dzieje się na przykład podczas kontaktów z innymi ludźmi. Takie uczenie się jest trudne do zbadania – czasem bowiem człowiek nawet nie zdaje sobie z niego sprawy. Uczenie się jest zbiorem czynności, dzięki którym powstają nowe (albo zmieniają się wcześniej zdobyte) formy myśli oraz działania. Uczymy się więc przez całe życie, zwiększając wiedzę oraz ucząc się nowych umiejętności, zdobywając doświadczenia – również te wynikające z kontaktów społecznych czy kultury masowej (Uczenie się jako przedsięwzięcie na całe życie 2005: 16–36).

Uczenie się można więc interpretować na wiele różnych sposobów. W badaniach przyjęto technologiczną (i jednocześnie potoczną) definicję uczenia się, w której uczenie się jest związane z procesem zapamiętywania informacji – głównie wiedzy książkowej. Jest to zatem uczenie się w sensie ilościowym. Pomija się tutaj, wspomniane wcześniej, społeczne uczenie się, uczenie się polegające na przekształcaniu posiadanej wiedzy czy generowaniu nowej (tamże: 21–22). W przyjętej definicji istotne jest jedynie zapamiętywanie informacji, czyli przyswajanie wiedzy – w tym przypadku przede wszystkim w celu zdania egzaminu lub kolokwium.

Jak uczy się student pedagogiki? Ale przede wszystkim: czym dla studenta pedagogiki jest uczenie się – jego uczenie się? Po co student uczy się i jaką ma wiedzę na temat procesu i sposobów uczenia się? Sama wiedza dotycząca procesu uczenia się oraz czynników wpływających na ten proces nie wystarczy do tego, żeby zacząć się uczyć szybciej i wydajniej – trzeba jeszcze umieć ją wykorzystać. Te pytania sprowokowały mnie do podjęcia badań empirycznych i wyznaczyły ich kierunek. Główne pytanie badawcze to pytanie o zachodzący związek między wiedzą studentów dotyczącą procesu uczenia się a rodzajami ich aktywności w tym zakresie.

Wyróżniłam również dwa pytania szczegółowe: „jaki jest zakres wiedzy studentów o procesie uczenia się?”, „jakie formy aktywności podejmują studenci w celu uczenia się wiedzy?”. Zastosowaną metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, a techniką – kwestionariusz ankiety zawierający 39 pytań zarówno o kafeterii zamkniętej (również wielokrotnego wyboru), jak i otwartej. Badania przeprowadzono wiosną 2015 r. wśród studentów II roku studiów II stopnia kierunku pedagogika w zakresie opieki i terapii pedagogicznej oraz pedagogiki wieku dziecięcego Uniwersytetu Łódzkiego (Pośrednim celem badań było również skłonienie studentów do refleksji nad procesem uczenia się i jego uwarunkowaniami. Uczenie się jest bowiem długotrwałym procesem, a nie tylko chwilowym dążeniem do osiągnięcia celu (Kąkolewicz 2011: 65)). Absolwenci tych dwóch specjalności prawdopodobnie będą w przyszłości zajmować się nauczaniem albo już pracują w szkołach, przedszkolach lub innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Zbadano 130 studentów, w tym 48 studiujących w trybie stacjonarnym i 82 – w trybie niestacjonarnym.

Kształcenie na poziomie uniwersyteckim zazwyczaj jest kojarzone z nabywaniem i poszerzaniem wiedzy „wyznaczonej” kierunkiem studiów i specjalnością. Wiedzę można przetwarzać, co ma miejsce podczas uczenia się, ale można również generować nową. Generowanie nowej wiedzy jest czynnością ważną, gdyż niesie ze sobą rozwój nie tylko jednostki, lecz także nauki. Rozwój wiedzy polega bowiem na modyfikowaniu wiedzy istniejącej, dzięki czemu stwarza nowe hipotezy, fakty, opinie (Popper 2002: 15). Ważnym źródłem wiedzy są procesy myślowe, dzięki którym powstają liczne pomysły i hipotezy, pozwalające na uzupełnianie dotychczasowej wiedzy i na generowanie nowej (Stefanowicz 2011: 56).

Nie ma wiedzy absolutnej, gdyż wszystko zależy od naszych zmysłów i dostępnych współcześnie metod badań. W związku z tym wiedzę można również podzielić na wiedzę pewną, niepewną oraz hipotetyczną. Wiedza pewna jest potwierdzona faktami lub badaniami i udowadnia pewne prawa czy twierdzenia. Wiedza niepewna jest natomiast tylko częściowo uzasadniona – może być konstruowana na podstawie osobistych doświadczeń, nie jest jednak potwierdzona badaniami. Wiedza hipotetyczna jest oparta jedynie na przypuszczeniach, wierzeniach i domysłach. Każdy z nas posiada inną wiedzę – mniej lub bardziej obszerną i dotyczącą różnych aspektów rzeczywistości. Stąd mówi się, że wiedza ma rozkład asymetryczny,

gdyż jest nierówno rozłożona wśród ludzi. Poza tym do niektórych rodzajów wiedzy mają dostęp tylko nieliczni, czyli np. specjaliści z danej dziedziny. Dodatkowo wiedza jest zasobem niematerialnym, co oznacza, że można ją przenosić w czasie i przestrzeni, przekazując ją za pomocą słów, książek lub nawet obrazów (tamże: 23–26). Wiedza ulega ciągłym modyfikacjom – jest zmieniana, uzupełniana i rozwijana oraz na wiele różnych sposobów przyswajana. Przyswajanie wiedzy łączy się z procesem zapamiętywania, gdyż wiedza jest gromadzona w pamięci długotrwałej. Przyjmuje formę zorganizowanej i wzajemnie powiązanej struktury informacji, jednak o sposobie uporządkowania decyduje treść. Wiedzę można więc porządkować i stale ją uzupełniać, zapamiętując coraz więcej wiadomości i łącząc je z dotychczasowymi (Nęcka, Orzechowski, Szymura 2006: 137). Pamięć jest zatem nierozzerwalnie związana z uczeniem się wiedzy rozumianej jako wszelkiego rodzaju treści i informacji, które w wyniku zbierania doświadczeń utrwalają się w ludzkim umyśle.

Na podstawie przeprowadzonych badań przede wszystkim starano się dowiedzieć, w jaki sposób studenci uczą się wiedzy z książek lub innych źródeł, takich jak Internet czy notatki z wykładów i co robią, aby ją zapamiętać (Osobne badania trzeba by było przeprowadzić, chcąc dowiedzieć się np. „jaką wiedzę pedagogiczną posiadają studenci pedagogiki?”, „do czego ją wykorzystują?” i „czy i jaką wiedzę generują na bazie posiadanej wiedzy pedagogicznej?”) – czy robią przerwy, planują swój proces uczenia się, rozkładają materiał na mniejsze części, używają metod i technik ułatwiających zapamiętywanie, dbają o higienę pracy itp.

Kiedy i czego uczą się studenci? Większość studentów (61%) zadeklarowała, że uczenie się jest drogą do samodoskonalenia lub źródłem wiedzy (26%), a 13% twierdziło, że jest drogą do zdobycia dyplomu bądź po prostu obowiązkiem. Z badań wynika jednak, że większość studentów (84%) uczy się przed kolokwium lub egzaminem, 9% ankietowanych najczęściej uczy się, kiedy coś ich zainteresuje. Wśród tych 9% znajduje się 6 studentów niestacjonarnych (z 82) i 3 stacjonarnych, w tym 5 studentów pedagogiki wieku dziecięcego i 4 pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej. Ze względu na wymagania w pracy uczą się 3 studentki studiów stacjonarnych – dwie studiujące pedagogikę w zakresie opieki i terapii pedagogicznej i jedna studiująca pedagogikę

wieku dziecięcego. Odpowiedzi studentów zilustrowano na wykresie 1.

Ryc. 1. Wykres przedstawiający odpowiedzi studentów na pytanie, kiedy najczęściej się uczą.

Studenci zwykle uczą się z przymusu (by zdać egzamin lub kolokwium), a nie w celu zwiększenia swojej wiedzy. Ich działaniem kieruje przede wszystkim motywacja zewnętrzna, która objawia się strachem przed niepowodzeniem, jakim jest niezdanie egzaminu lub kolokwium. Ten rodzaj motywacji wpływa negatywnie na proces uczenia się, ponieważ informacje, które student zapamiętuje, nie są dla niego ważne. Liczy się tylko to, aby pomyślnie zaliczyć sesję, więc wymagany na egzaminie materiał szybko zostaje zapomniany. Przydatniejsza jest motywacja wewnętrzna, która objawia się przede wszystkim potrzebą samorealizacji i rozwoju, przez co nie tylko łatwiej zapamiętuje się informacje, lecz także znacznie dłużej zostają one w pamięci (Brophy 2004: 128–129). Świadomość, że wiedza może się przydać w przyszłości sprawia, że studenci będą uczyć się chętniej, szybciej i na dłużej zapamiętają materiał (Ledzińska, Czerniawska 2011: 246).

52 ze 130 osób zaznaczyło odpowiedź „uczę się tego, czego spodziewam się na kolokwium bądź egzaminie”, jednak częściej udzielali jej studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (32 z 72 osób) niż studenci pedagogiki wieku dziecięcego (20 z 58 osób). Odpowiedzi te mogą wskazywać na to, iż studenci pedagogiki wieku dziecięcego częściej uczą się tego, co uważają za przydatne i starają się robić to ze zrozumieniem treści.

Studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej częściej podczas nauki starają się zapamiętać jak najwięcej treści, choć nie zawsze ją rozumieją (31 z 72 osób), natomiast studenci pedagogiki wieku dziecięcego zaznaczyli tę odpowiedź 18 razy (z 58 osób). Dodatkowo studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej częściej uczą się tego, czego spodziewają się na kolokwium (32 z 72 osób) niż studenci pedagogiki wieku dziecięcego (20 z 58 osób) – ta odpowiedź została zaznaczona przez 52 ze 130 studentów. 41 osób ze 130 zadeklarowało, iż uczy się tylko tych rzeczy, które uważa za najważniejsze. 32 osoby (ze 130) odpowiedziały, że uczą się tylko tego, co najważniejsze, ale nie zawsze rozumieją przyswajane przez siebie treści.

Z odpowiedzi studentów wynika, że nie uczą się po to, aby zwiększyć swoją wiedzę, rozwinąć zainteresowania, być lepszym pedagogiem, a raczej, by z powodzeniem zdać egzaminy i skończyć studia.

Jedną z metod, która pozwala na efektywne przyswajanie wiedzy, jest dzielenie materiału na partie (aby rozłożyć naukę w czasie) oraz systematyczne powtarzanie informacji z zajęć na zajęcia. Planowanie procesu uczenia się pozwala nie tylko na trwalsze przyswojenie wiedzy, lecz także na uniknięcie lub chociaż zminimalizowanie stresu przedegzaminacyjnego. Wymaga to od studenta systematycznej pracy i mądrego gospodarowania swoim czasem (Tokarski 2001: 86–87). Wśród ankietowanych studentów 7% (9 osób ze 130) rozkłada materiał na części i uczy się regularnie w sposób zaplanowany. Wśród tych 9 osób najwięcej jest studentów pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (7 osób) i dwoje z pedagogiki wieku dziecięcego. Dodatkowo 34% ankietowanych (bez względu na specjalność i tryb studiowania) wyłącznie rozkłada materiał na partie. Pozostała część studentów uczy się wtedy, kiedy ma na to czas (30%) lub tuż przed egzaminem (29%). Odpowiedź „uczę się wtedy, kiedy mam na to czas” częściej wybierali studenci studiów niestacjonarnych (34%) niż stacjonarni (23%), co może być spowodowane tym, że pierwsza grupa zwykle już pracuje i wygospodarowanie czasu na naukę jest utrudnione. Dodatkową różnicę można zauważyć, porównując odpowiedzi studentów dwóch specjalności. Studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej częściej (33%) uczą się tuż przed egzaminem. Tę odpowiedź zaznaczyło 24% studentów pedagogiki wieku dziecięcego.

Dodatkowo studenci pedagogiki w zakresie terapii pedagogicznej rzadziej zaznaczali odpowiedź „uczę się, kiedy mam na to czas” (24%). Równocześnie tę odpowiedź zazaczyło 38% studentów pedagogiki wieku dziecięcego.

5% wszystkich ankietowanych powtarza materiał z zajęć na zajęcia. Do tej grupy należą głównie studenci studiów stacjonarnych studiujący pedagogikę w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (4 z 6 osób). Z zajęć na zajęcia materiał powtarza dwoje studentów niestacjonarnych i jedna studentka studiująca pedagogikę wieku dziecięcego. Dodatkowo 14% ankietowanych zadeklarowało, że rozkłada materiał w czasie. Tę odpowiedź zazaczyło 18 osób – po 9 z każdego kierunku i trybu. Oznacza to, że studenci studiów stacjonarnych częściej niż studenci ze studiów niestacjonarnych rozkładają materiał w czasie. Większość studentów (64%) uczy się jednak tuż przed egzaminem, a 17% ankietowanych dzień przed egzaminem. Dzień przed egzaminem uczy się 21% studentów niestacjonarnych i 10% studentów stacjonarnych. Dodatkowo dzień przed egzaminem częściej uczą się studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (24%). W ten sam sposób postępuje 9% studentów pedagogiki wieku dziecięcego. Zachowanie studentów może wynikać z tego, że uczą się oni jedynie po to, aby zdać egzamin lub kolokwium, a nie trwale zapamiętać to, czego się uczyli. Może to wynikać z faktu, iż wiedza akademicka często wydaje się studentom nieprzydatna. Według ponad połowy studentów (56%) studia polegają bowiem przede wszystkim na bezrefleksyjnym przyswajaniu, a na zajęciach najmniej jest treści, które – ich zdaniem – mogą przydać się w praktyce (według 54% studentów).

Większość studentów (80%) jako czynniki wpływające negatywnie na proces uczenia się wymieniała stres i złe samopoczucie, zapominając o wpływie środowiska, presji czasu, różnego rodzaju bodźców rozpraszać uwagę itp. Studenci zapomnieli również o motywacji, od której w dużej mierze zależy nie tylko szybkość zapamiętywania informacji, lecz także trwałość przyswojonej wiedzy. Pozytywne nastawienie i motywacja wewnętrzna pozwalają bowiem na wydajniejszą naukę, gdyż uczący się wierzy wtedy we własne siły oraz po prostu chce się nauczyć (Łukasiewicz 2011: 22–23).

W jaki sposób studenci uczą się? Na podstawie wyników z przeprowadzonych badań można stwierdzić, że większość studentów

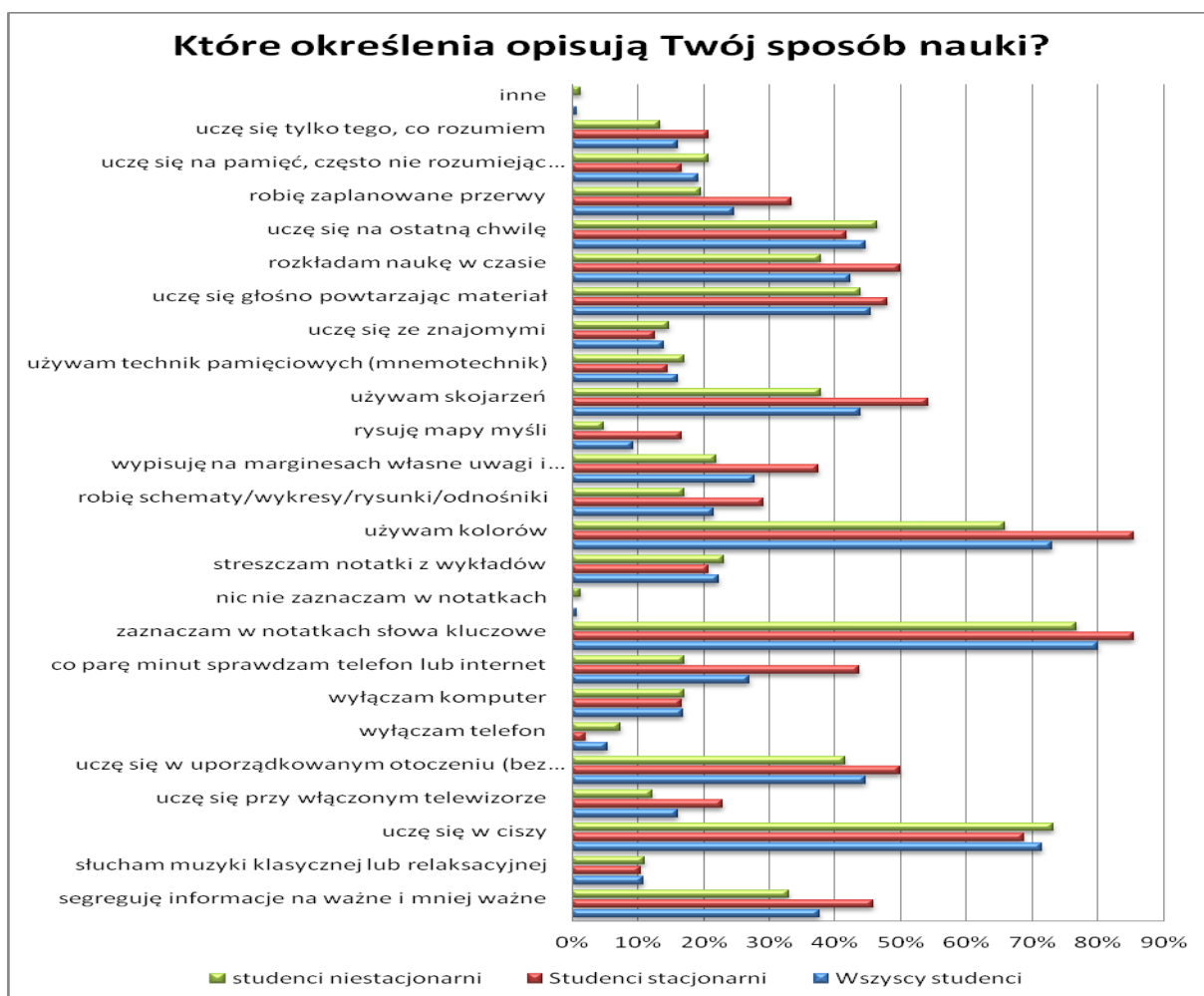
najczęściej uczy się poprzez powtarzanie najważniejszych rzeczy i podkreślanie najistotniejszych informacji (81 ze 130 wszystkich ankietowanych) oraz poprzez czytanie notatek (cicho lub głośno – 77 osób ze 130). Połowa studentów uczy się również, wypisując najistotniejsze informacje znalezione w notatkach (65 osób ze 130). Te metody nie wymagają od studenta żadnego wcześniejszego przygotowania – wystarczy wziąć długopis i odnajdywać najistotniejsze informacje. Metoda ta jest jednak pomocna, ponieważ ułatwia koncentrację na czytanim tekście i wspomaga selekcję informacji (Angelów 1998: 58). 26 studentów (ze 130) odpowiedziało, że ucząc się tworzy grafy, schematy, tabelki, odnośniki bądź rysunki. Wśród tych studentów było 15 osób ze studiów stacjonarnych i 11 ze studiów niestacjonarnych.

Studenci studiów stacjonarnych dysponują szerszą wiedzą o czynnikach wpływających na proces uczenia się niż studenci studiów niestacjonarnych. Świadczy o tym może fakt, że metody uczenia się tych pierwszych są bardziej zróżnicowane. Na poniższym wykresie zilustrowano odpowiedzi studentów dotyczące ich sposobów nauki.

Chociaż studenci wymieniali stosunkowo niewiele znanych im metod uczenia się (średnio dwie metody), to powyższy wykres może świadczyć o tym, że jednak znają ich więcej niż zadeklarowali. Żaden ze studentów studiów niestacjonarnych w pytaniu otwartym nie wymienił technik pamięciowych, natomiast w jednym z dalszych pytań używanie ich zadeklarowało 21 studentów na 130 badanych (7 z 48 stacjonarnych i 14 z 82 niestacjonarnych), czyli 15% zarówno studentów studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. O tym, że studenci znają więcej metod i technik uczenia się niż zadeklarowali we wcześniejszych pytaniach, świadczy również i to, że część osób podczas nauki wyłącza telefon i komputer, uczy się w uporządkowanym otoczeniu i ciszy lub przy muzyce relaksacyjnej.

30% studentów napisało, że eliminuje występowanie czynników wpływających negatywnie na proces uczenia się i jednocześnie stara się o występowanie tych, które mają pozytywne oddziaływanie. Ci studenci znają zatem wpływ tych czynników na proces uczenia się. Mają jedynie problem z ich nazwaniem i wymienieniem w pytaniu otwartym. Wiedzą, że włączony telewizor, komputer czy dzwoniący telefon wpływają negatywnie na koncentrację i rozpraszają uwagę. Nasz umysł jest wyposażony w filtry, które sprawiają, że przestajemy słyszeć niepotrzebne bodźce, takie jak szum żarówki czy padający za

oknem deszcz. Telewizor czy telefon rozpraszają uwagę w zupełnie inny sposób i nie pozwalają na skoncentrowanie się na nauce (Wawer, Wawer 2013: 88). Część studentów (21 osób ze 130) uczy się przy włączonym telewizorze – w ten sposób postępują częściej studenci studiów stacjonarnych (11 na 48 studentów) niż studiów niestacjonarnych (10 na 82 studentów).

Ryc. 2. Wykres ilustrujący jak uczą się studenci

Większość studentów studiów stacjonarnych używa kolorów (41 osób z 48) – studenci studiów niestacjonarnych robią to rzadziej (53 z 82 osób). Dodatkowo studenci studiów stacjonarnych częściej wypisują na marginesach własne uwagi i spostrzeżenia (18 osób z 48) – do takiego zabiegu przyznało się 18 studentów niestacjonarnych (z 82). Różnicę widać również w stosowaniu do nauki map myśli – tej metody używa 8 studentów studiów stacjonarnych (z 48) i 4 osoby ze studiów niestacjonarnych (z 82). Dodatkowo 26 studentów studiów

stacjonarnych (z 48) podczas nauki używa skojarzeń. Wśród studentów stacjonarnych tę odpowiedź zaznaczyło 31 badanych (z 82).

Większość studentów wśród stosowanych przez siebie metod uczenia się wymieniała wielokrotne powtarzanie (45 osób z 130), czytanie notatek (19 osób) i skojarzenia (25 osób), a 15 osób jako znaną sobie metodę uczenia się wymieniło burzę mózgow. 8 osób jako metodę uczenia się wypisało również uczenie się na głos.

Wśród studentów niestacjonarnych na 82 osoby mapy myśli jako metodę uczenia się podały dwie studentki (2,4% wszystkich studentów niestacjonarnych), natomiast studenci studiów stacjonarnych mapy myśli wymienili 15 razy (na 48 studentów – 31%) i troje z nich (wszyscy studiujący pedagogikę w zakresie opieki i terapii pedagogicznej) pamiętało również o mnemotechnikach, których nie wymienił żaden z ankietowanych wśród studentów studiów niestacjonarnych.

Odpowiedzi studentów pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej oraz studentów pedagogiki wieku dziecięcego były do siebie zbliżone. Jedyłą z dostrzegalnych różnic jest to, że studenci pedagogiki wieku dziecięcego częściej (16 osób z 58) robią schematy, rysunki, odnośniki czy wykresy. Wśród studentów pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej taką odpowiedź zaznaczyło 12 z 72 studentów. Taki podział odpowiedzi może być spowodowany tym, iż pedagogikę wieku dziecięcego studiują absolwenci pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Ta specjalność studiów uprawnia do pracy w przedszkolu, co świadczy o tym, że studenci tego kierunku powinni wykazywać się uzdolnieniami plastycznymi i muzycznymi.

Ponadto połowa studentów stacjonarnych (24 osoby z 48) rozkłada naukę w czasie. Studenci studiujący w trybie niestacjonarnym rzadziej planują swój proces uczenia się, gdyż robi to 31 studentów studiujących w tym trybie (z 82).

Plan uczenia się musi uwzględniać również przerwy. Studenci, którzy uczą się bez przerw (uczenie skomasowane), gorzej zapamiętują materiał niż ci, którzy uczą się z przerwami i rozkładają materiał na części (Włodarski 1996: 306). Przerwy w nauce robi 45% ankietowanych. Pozostali robią przerwy sporadycznie (33%) albo nie robią ich wcale (22%). Studenci studiów stacjonarnych częściej (52%) robią przerwy niż studenci studiów niestacjonarnych (41%). W przypadku studentów pedagogiki w zakresie opieki i terapii

pedagogicznej oraz studentów pedagogiki wieku dziecięcego odpowiedzi były zbliżone.

Ważne jest nie tylko robienie przerw, lecz także przedział czasowy. Największą wydajność podczas uczenia się mamy w ciągu pierwszych 30–45 minut nauki. W tym czasie jesteśmy bowiem najbardziej skoncentrowani i w związku z tym najlepiej zapamiętujemy informacje. Po tym czasie nasza uwaga ulega rozproszeniu, a koncentracja spada, przez co gorzej zapamiętujemy i bardziej się przy tym męczymy (Angelöw 1998: 31–37). 22% studentów w ogóle nie robi przerw podczas nauki. Pozostali studenci zwykle nie zwracają uwagi na przedział czasowy (45%) lub robią przerwy co godzinę (25%). Co 30 minut robi przerwę 8% ankietowanych. Odpowiedzi studentów na to pytanie (bez względu na tryb studiowania i specjalność) były podobne. Jest tak prawdopodobnie dlatego, że większość studentów (81%) uczy się dopiero w trakcie sesji lub tuż przed egzaminem. 19% studentów rozkłada materiał w czasie lub stara się uczyć systematycznie, pozostała część przyswaja jak najwięcej informacji na ostatnią chwilę. Odkładanie nauki do czasu sesji skutkuje tym, że studenci uczą się w stresie, a ich głównym celem jest zdanie egzaminu/kolokwium, przez co wiedza jest nietrwała. Jak już wcześniej wspomniano, kierują się przede wszystkim motywacją zewnętrzną, spowodowaną strachem przed niepowodzeniem, jakim jest niezdanie egzaminu lub kolokwium, a tym samym niezaliczenie semestru lub zaliczenie warunkowe, z czym wiążą się dodatkowe koszty. Takie działanie studentów może być spowodowane mechanizmem ucieczkowym, który dotyka osób niepewnych własnych umiejętności i zniechęconych perspektywą długiej, żmudnej i (według studenta) nieprzydatnej nauki. Mechanizm ten sprawia, że student odkłada naukę na ostatnią chwilę, a później uczy się w tym większym stresie i chaosie (Angelöw 1998: 45).

Studentów zapytano również o to, czy różnicują metody uczenia się ze względu na to, czego się uczą. 72% ankietowanych odpowiedziało, że nie różnicuje. Wielokrotne powtarzanie jest najpopularniejszą metodą zapamiętywania informacji wśród badanych studentów (104 osoby na 130 ankietowanych). Takie wielokrotne powtarzanie można porównać do automatu, który bezmyślnie czyta coś setki razy bez zrozumienia i nie widzi żadnego celu w swoim działaniu (Białek 1999: 13). Popularność tej odpowiedzi może

świadczyć o tym, że studenci nie czują potrzeby nauczenia się czegoś – uczą się, bo kieruje nimi motywacja zewnętrzna, czyli strach przed niepowodzeniem na egzaminie bądź kolokwium. Nieważne jest więc zrozumienie tekstu, ale jego jak najszybsze zapamiętanie i odtworzenie na kolokwium lub egzaminie.

Studenci studiów stacjonarnych wybierają bardziej różnorodne metody uczenia się i częściej planują swój proces uczenia się niż studenci studiów niestacjonarnych. Może to być spowodowane różnym trybem nie tylko studiowania, lecz także życia. Najczęściej udzielaną odpowiedzią na pytanie o sposoby uczenia się wiedzy (104 osoby z 130 wszystkich ankietowanych) jest zaznaczanie słów kluczowych w notatkach. Pozostałe metody uczenia się nie są tak szeroko stosowane. Niemal połowa studentów (58 osób ze 130) napisała, że uczy się na ostatnią chwilę. Dotyczy to zarówno studentów studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych obu specjalności.

Co robią studenci w celu lepszego zapamiętania wiedzy? Studentów zapytano o to, co robią, aby coś lepiej zapamiętać. Większość osób na pytanie, „jak nauczy się wiersza?” (66 ze 130) odpowiedziała, że poprzez powtórzenia. Tym razem „wielokrotne powtarzanie” w celu lepszego zapamiętania wybrało 104 ankietowanych (ze 130). Popularnością cieszyła się również odpowiedź „tłumaczę to sobie na głos” (76 osób ze 130). Częściej jednak ten sposób nauki wybierają studenci pedagogiki wieku dziecięcego (37 studentów z 58) niż studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (39 na 72). Czytanie na głos pozytywnie wpływa na wydajność procesu uczenia się, ponieważ wymusza koncentrację na czytany tekście, a poza tym angażuje dwa zmysły – wzroku (skupionego na tekście) i słuchu (Molenda-Bieniecka 2010-2011: 11–12). Część studentów odpowiadało też, że tworzy łańcuchy skojarzeń (60 ze 130). Częściej używają ich studenci studiów stacjonarnych (26 osób z 48) niż studenci studiów niestacjonarnych (34 osoby z 82). Odpowiedź ta była również częściej zaznaczana przez studentów pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (37 z 72) niż przez studentów pedagogiki wieku dziecięcego (23 osoby z 58). Łańcuchy skojarzeń są także metodą, która ułatwia zapamiętywanie. Jest tak, ponieważ prowokuje uczącego się do myślenia i skorzystania z wyobraźni. Łańcuchy skojarzeń tworzy się, układając słowa, które chcemy zapamiętać, w jedną, długą historię.

Warto również pamiętać o tym, aby ta historia była wesoła, przejęskrawiona i mało prawdopodobna, gdyż taka opowieść zapadnie w pamięć na długo (Buzan 2014: 47).

Chociaż uczenie się poprzez skojarzenia zaznaczyła niemalże połowa ankietowanych (60 ze 130 studentów), to w pytaniu o naukę wiersza ten sposób podało 18% badanych (23 osoby). Dzięki odwoływaniu się do tego, co już wiemy, znacznie łatwiej zapamiętujemy. Jeżeli łączymy nowe informacje z wcześniej zdobytymi, nie tylko uczymy się szybciej, lecz także na dłużej zapamiętujemy przyswajane informacje (Mietzel 2002: 48). 41 studentów (ze 130) odwołuje się do wcześniejszej wiedzy. W tym pytaniu wszystkie grupy studentów odpowiadały podobnie, co oznacza, że około 30% wszystkich studentów łączy nową wiedzę z tą, którą już posiada. Dodatkowo połowa studentów (66 osób ze 130) napisała, że wypunktowuje najważniejsze informacje. Kontrola selekcji jest istotnym zagadnieniem w procesie uczenia się, a wypisywanie najistotniejszych zagadnień pozwala skoncentrować się na tym, co najważniejsze – dzięki temu uczymy się szybciej (Levine 2006: 76–78). Za selekcję informacji odpowiada głównie uwaga, dzięki której – już podczas czytania – decydujemy o tym, co jest najistotniejsze (Nęcka, Sowa 2005: 84). Wydajność uczenia się wiersza mogą również zwiększyć takie zabiegi, jak tworzenie zabawnych historii czy rymów, jednak te odpowiedzi cieszyły się wśród studentów najmniejszym powodzeniem. Zabawne historie w celu lepszego zapamiętania tworzy 25 ze 130 studentów. Poza tym tej odpowiedzi częściej udzielali studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (16 z 72) niż z pedagogiki wieku dziecięcego (9 z 58). Największą różnicę wśród odpowiedzi studentów różnych trybów i specjalności można zauważyć w metodzie uczenia się, która polega na tworzeniu rymów. Tę odpowiedź zaznaczyło bowiem 14 studentów studiów stacjonarnych (z 48) i 3 studentów studiów niestacjonarnych. Częściej zaznaczali ją również studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (13 studentów z 72) niż studenci pedagogiki wieku dziecięcego (4 osoby z 58).

Powyższa analiza po raz kolejny pokazuje, że studenci studiów stacjonarnych częściej używają zróżnicowanych metod uczenia się niż studenci studiów niestacjonarnych – znają i stosują mapy myśli oraz łańcuchy skojarzeń, częściej tworzą zabawne historie czy rymy. Im bardziej niecodzienne, humorystyczne i przejęskrawione są nasze

skojarzenia, tym lepiej zapamiętamy przyswajane treści. Jest tak, gdyż w ten sposób łączymy pracę obu półkul mózgowych i oprócz przyswajania suchych wiadomości prowokujemy pracy jedną i drugą półkulę (Buzan 2006: 64–70).

Aby uczyć się skutecznie, warto zdawać sobie sprawę ze sposobów funkcjonowania naszego umysłu. Ważna jest tutaj jego wydajność, ale przede wszystkim mechanizmy, jakie ułatwiają przyswajanie informacji. Ludzki mózg jest zbudowany z dwóch półkul i każda z nich odpowiada za inne zadania. Lewa półkula odpowiada za prawą stronę ciała oraz za logikę, analizę, wszelkiego rodzaju funkcje językowe (np. pisanie, czytanie, gramatyka, ortografia). Umożliwia jedynie dosłowne zrozumienie słów oraz ma za zadanie racjonalną ocenę i analizę przyswajanych danych. Zapamiętuje informacje przekazywane za pomocą cyfr i słów. Natomiast prawa półkula jest wyobrazeniowo-artystyczna i odpowiada za kolory, obrazy, melodie i przestrzeń, więc zapamiętuje informacje odbierane obrazowo (Łukasiewicz 2011: 38). Proces uczenia się jest najwydajniejszy w momencie, kiedy uczący się łączy pracę obu półkul mózgowych. Do nauki zwykle używa się lewej półkuli, gdyż notatki są monotonne (pisane jednym kolorem), linearne i używa się w nich prawie wyłącznie słów – rzadko zdarzają się obrazki. Stąd nauka polegająca jedynie na wielokrotnym czytaniu notatek jest mało wydajna. Korzysta się wówczas jedynie z połowy potencjału ludzkiego mózgu. Aby zatem połączyć pracę półkul mózgowych, należy wzbogacić notatki o rysunki, wykresy, odnośniki, kolory itp. (Buzan 2006: 38). Powinniśmy starać nie tylko pisać, lecz także mówić, układać zabawne historie i rysować skojarzenia czy mapy myśli (Ventulani 2015: 60–62).

Funkcje półkul mózgowych potrafiło wskazać 22% ankietowanych. Pozostali albo nie znali odpowiedzi (73%), albo mylili pracę prawej półkuli z pracą lewej (5%). Warto zauważyć, że znaczna większość poprawnych odpowiedzi została udzielona przez studentów studiujących w trybie stacjonarnym (25 na 49 – 51%). Studenci studiów niestacjonarnych udzielili poprawnej odpowiedzi 3 razy (z 82 badanych). Żaden ze studentów pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej nie odpowiedział poprawnie na to pytanie. Można powiedzieć, że studenci studiów niestacjonarnych mają znikomą wiedzę na temat funkcjonowania ludzkiego umysłu w procesie uczenia się. Trudno stwierdzić, dlaczego studenci mają tak

niewielką wiedzę, skoro zarówno studenci studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych stwierdzili, że wiedza na temat roli lewej i prawej półkuli może ułatwiać proces uczenia się – takiego zdania było 66% badanych. Pozostałe 23% ankietowanych nie miało zdania na ten temat, natomiast ostatnie 11% odpowiedziało, że taka wiedza nie ma żadnego wpływu na proces uczenia się. 79 % ankietowanych napisało, że łączenie pracy lewej i prawej półkuli wpływa korzystnie na proces uczenia się. 16% nie wiedziało, czy współpraca półkul ma jakikolwiek wpływ, dwie osoby (2%) odpowiedziały, że nie ma wpływu (studentki studiów niestacjonarnych, każda z innej specjalności), a kolejne 3 (3%) były zdania, iż ma wpływ, ale negatywny (studentka pedagogiki wieku dziecięcego studiów niestacjonarnych oraz dwie studentki pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej studiów stacjonarnych). Jedna z dwóch dziewcząt ze studiów stacjonarnych odpowiedziała, że pracę lewej i prawej półkuli można połączyć za pomocą terapii elektrowstrząsowej.

Większość ankietowanych studentów (66%) nie potrafiła odpowiedzieć, co należy zrobić, aby połączyć pracę półkul mózgowych, a pozostała część odpowiadała lakonicznie (32%), twierdząc, że „należy robić odpowiednie ćwiczenia” lub „używać na przemian lewej i prawej ręki”. Odpowiedź o naprzemiennym używaniu obu rąk mogłaby się wydawać prawidłową, ale studenci nie doprecyzowali, co mają przez to na myśli. Aby zwiększyć wydajność procesu uczenia się, należy pamiętać, za co odpowiada każda z półkul i korzystając z tej wiedzy połączyć ich pracę. W związku z tym prawidłową odpowiedzią byłaby taka, która mówi, że należy nie tylko pisać notatki, lecz także używać kolorów, robić rysunki, schematy, tworzyć historyjki i używać skojarzeń. W ten sposób zostaną połączone właściwości lewej półkuli odpowiedzialnej za liniowe myślenie, czytanie, pisanie i analizowanie (tym samym za monotonne notatki) oraz prawej – odpowiedzialnej za kolory, obrazy i kreatywność (Matuszewski, Holewa 2012: 18).

Jednym z zadań studentów było napisanie, w jaki sposób uczyliby się pierwszej ze strof wiersza Juliana Tuwima o tytule *Zapach szczęścia*. Do badań wybrano właśnie ten wiersz, gdyż można go sobie w prosty sposób wyobrazić dzięki zmysłom smaku, zapachu i dotyku. To pytanie ankiety pozwalało więc sprawdzić, czy studenci używają jednak jakichś technik zapamiętywania lub czy pamiętają o

czynnikach wpływających na proces uczenia się i czy korzystają z tej wiedzy.

Wspomniana strofa brzmi tak:

*Wtedy paloną kawą pachniało w kredensie
A zimne, świeże mleko, jak lody, wanilią,
Kiedy się, mrużąc oczy, orzeszynę trzęsie,
Po gałęziach w olśnieniu pędzi liści milion.*

Aby najszybciej nauczyć się tego wiersza, wystarczy wyobrazić sobie zapach kawy, dotyk zimnego mleka i smak waniliowych lodów, a później siebie samego, patrzącego zmrużonymi oczami (w słoneczny dzień), na drzewo, z którego dzięki naszemu „potrzęsaniu” spadają liście. Ten sposób pozwoliłby na połączenie pracy obu półkul mózgowych. Ten sposób wybrała mniej niż połowa studentów. Tony Buzan (2006: 36–38) twierdzi, że aby coś szybko zapamiętać, niezbędna jest wyobraźnia i kojarzenie, w których ważne jest używanie wszystkich zmysłów. Idąc tą drogą, można stwierdzić, że studenci powinni „uczyć się całym sobą”, nie tylko czytając tekst, ale wizualizując go, spacerując, dotykając różnych przedmiotów i – chcąc się go nauczyć. 51% ankietowanych uczyłoby się tego wiersza poprzez wielokrotne powtarzanie lub na pamięć. 10% w ogóle nie udzieliła odpowiedzi. Skojarzenia lub wyobraźnię wybrało łącznie 31%. Słowa „zmysły” użyły 3 osoby (2% wszystkich studentów), jednak część ankietowanych również mogła mieć je na myśli, pisząc o skojarzeniach lub wyobraźni. Wyżej wspomniane 3 osoby, które napisały o zmysłach, studiuje pedagogikę w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (2 w trybie stacjonarnym). Dwie z tych studentek charakteryzują się inteligencją kinestetyczną, co pozwala zauważyć, iż uczą się zgodnie ze swoim dominującym typem inteligencji. Pozostałe 6% ankietowanych odpowiedziało, że wiersza uczyłoby się śpiewając, nucąc lub wybijając rytm. U owych 8 osób dominująca jest inteligencja muzyczna, co oznacza, iż one również uczą się zgodnie ze swoimi preferencjami.

Poszukiwanie wiedzy na temat uczenia się. 54 ankietowanych (ze 130) odpowiedziało, że w toku studiów nie zwiększyło swojej wiedzy na temat procesu uczenia się, a te osoby, które zmieniły swój sposób uczenia się, zwykle uczyły się samodzielnie (39 ze 130) bądź korzystały ze szkoleń lub warsztatów (24 osoby ze 130). 28 ankietowanych napisało, że zmieniło swój sposób uczenia się pod wpływem wiedzy wyniesionej z zajęć akademickich. Wśród tych 28

osób większość stanowią studenci pedagogiki wieku dziecięcego (16 osób z 48 na tym kierunku). Studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej zaznaczyli tę odpowiedź 12 razy (na 72 osoby), co może oznaczać, że studenci pedagogiki wieku dziecięcego mieli więcej zajęć dotyczących procesu uczenia się lub jego uwarunkowań. Różnic w odpowiedziach na to pytanie nie ma jednak między studentami stacjonarnymi i niestacjonarnymi. Obie te grupy zaznaczały równie często, że zwiększyli swoją wiedzę na temat procesu uczenia się dzięki zajęciom akademickim (10 studentów stacjonarnych z 48, 18 studentów niestacjonarnych z 82).

Aby jednak przekonać się, czy studenci korzystają ze swojej wiedzy o procesie uczenia się zapytano, dlaczego podczas studiów zmienili swój sposób uczenia się. 70 (ze 130) ankietowanych odpowiedziało, że uczy się tak samo jak przed rozpoczęciem studiów. Wśród tych osób większość stanowią studenci studiów niestacjonarnych – 50 osób (z 82) przyznało, że w ciągu studiów nie zmieniło sposobu uczenia się wiedzy. Studenci studiów stacjonarnych odpowiedzieli tak 20 razy (na 48 osób). Dzięki wiedzy wyniesionej z zajęć akademickich swój sposób uczenia się zmieniły 23 osoby (ze 130). Odpowiedzi studentów pedagogiki opieki i terapii pedagogicznej, pedagogiki wieku dziecięcego, studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na to pytanie były zbliżone. 28 osób (ze 130) zadeklarowało, że wiedzę na temat procesu uczenia się rozwijało samodzielnie. Wśród tych osób większość stanowią studenci studiów stacjonarnych (16 z 48) – studenci studiów niestacjonarnych odpowiedzieli tak 12 razy (z 82). Dodatkowo studenci studiów stacjonarnych (7 osób z 48) częściej niż studenci niestacjonarnych (5 osób z 82) wzbogacali swoją wiedzę poprzez warsztaty, w których uczestniczyli (studenci nie podali tematyki warsztatów). Wśród tych osób 3 studiuje pedagogikę wieku dziecięcego (na 58) a 9 pedagogikę w zakresie opieki i terapii pedagogicznej (na 72). Dodatkowo 9 osób (na 130) zadeklarowało, że zmieniło swój sposób uczenia się dzięki radom znajomych lub rodziny, a kolejne 15 osób nie korzystało z żadnej dodatkowej wiedzy, ale zmieniło swój sposób uczenia się. 13 osób (z 60, które zadeklarowały zmianę sposobu uczenia się) potrafiło uzasadnić, dlaczego zmienili swój sposób uczenia się. Wśród studentów niestacjonarnych jedna z osób (na 32) studiująca pedagogikę w zakresie opieki i terapii pedagogicznej odpowiedziała, iż musiała zmienić swój sposób uczenia się ze względu na zbyt małą

ilość czasu na naukę oraz aby szybciej przyswajać wiedzę. Dwie studentki (obie na kierunku pedagogika w zakresie opieki i terapii pedagogicznej studiujące w trybie stacjonarnym) zadeklarowały, że zmieniły swój sposób uczenia się ze względu na poznanie swojego dominującego typu inteligencji. 4 kolejne studentki zmieniły swój sposób uczenia się, ponieważ były zmuszone do nauczenia się selekcji informacji na istotne i te mniej ważne (ze względu na zbyt dużą ilość materiału). Pozostali 4 studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej swoją zmianę sposobu uczenia się argumentowali tym, że nowy sposób nauki jest znacznie wydajniejszy. Te same 4 osoby we wcześniejszych pytaniach odpowiadały, że samodzielnie rozwijają własną wiedzę na temat procesu uczenia się. Wśród studentów pedagogiki wieku dziecięcego 2 osoby uzasadniły swoją odpowiedź pisząc, że zmieniły swój sposób uczenia się, aby poprawić wydajność tego procesu. Pozostali studenci nie odpowiedzieli na to pytanie. Swoje odpowiedzi uzasadnili prawie wyłącznie studenci studiów stacjonarnych (oprócz dwóch osób na 13) i studenci pedagogiki w zakresie opieki i terapii pedagogicznej.

Zapytano studentów również o to, czy niezależnie od zajęć akademickich pogłębiają swoją wiedzę na temat procesu uczenia się i według uzyskanych odpowiedzi na to pytanie robi tak 14% studentów (18 osób). Pozostałe 86% ankietowanych nie zwiększa (samodzielnie) swojej wiedzy na temat tego procesu, chociaż większość z nich uważa (69%), że podczas zajęć akademickich ten temat w ogóle nie był poruszany (lub nie pamięta, aby został poruszony).

Studentów zapytano też o to, z jakich źródeł korzystają, aby rozszerzyć swoją wiedzę na temat procesu uczenia się, metod uczenia się bądź sposobów funkcjonowania ludzkiego umysłu. 117 osób (na 130) przyznało, że nie zgłębiało żadnego z tych zagadnień. Pozostałe 13 osób wiedzy tej szukało przede wszystkim w Internecie (13 osób z 13) bądź w bibliotece (8 osób z 13). 6 ankietowanych szukało informacji o procesie uczenia się w czasopiśmie, a 2 w książkach z własnego zbioru. Większość studentów swoją wiedzę na temat procesu uczenia się wynosi jedynie z zajęć akademickich i wcześniejszej edukacji.

Przeprowadzone badania miały charakter sondażowy, przez co zaprezentowane przeze mnie wyniki badań nie mogą być postawione na równi z wiedzą studentów na temat procesu uczenia się. Mamy tutaj do czynienia jedynie z ich deklaracją na temat tego, w jaki

sposób uczyć się wiedzy, jakie preferują metody uczenia się, o jakich czynnikach wpływających na proces uczenia się pamiętają, jak organizują swój proces uczenia się (przerwy, podział materiału na części itp.) oraz jak przygotowują się do egzaminu czy kolokwium.

Zakończenie. Problematyka uczenia się jest istotna nie tylko dla studentów czy pedagogów. Żyjemy bowiem w dobie społeczeństwa uczącego się przez całe życie. Raport Edukacja – jest w niej ukryty skarb zwraca uwagę na to, że w dzisiejszych, dynamicznie zmieniających się czasach (pełnych komputerów i maszyn) człowiek musi się przez cały czas doskonalić i dostosowywać do nowych warunków. Jednym z czterech filarów edukacji wymienionych w raporcie jest uczyć się, aby wiedzieć. Wskazuje on na to, że wiedzę odkrywa się przez całe życie, jednak aby to robić, niezbędna jest umiejętność koncentracji, myślenia oraz nawiązywania do wcześniejszej wiedzy. Umiejętność uczenia się jest jednak niezbędna także do tego, aby „być”, „działać” i przede wszystkim „żyć wspólnie”. Te pozostałe 3 filary edukacji zwracają bowiem uwagę na to, że rozwijająca się cywilizacja wymaga również rozwoju od jednostek. Ludzie powinni więc umieć ze sobą współdziałać, rozwiązywać konflikty i przede wszystkim szanować siebie nawzajem (bez względu na różnice religijne czy kulturowe). Filar uczyć się, aby działać również jest niezwykle ważny, gdyż podkreśla, że wiedzę trzeba umieć wykorzystywać w praktyce. W przeciwnym razie taka wiedza może być bezużyteczna, bo najważniejsze są umiejętności, a nie wyłącznie przyswojone informacje. Każdy z tych czterech filarów pokazuje więc, że aby dobrze funkcjonować w dzisiejszym świecie, należy ciągle się rozwijać i samodoskonalić. Takie samodoskonolenie wymaga jednak zaangażowania oraz wiedzy na temat tego, jak należy się uczyć (Edukacja – jest w niej ukryty skarb... 1998: 95–98). Nie da się więc ukryć, że proces uczenia się jest niezwykle ważnym zagadnieniem, gdyż rozbudowana wiedza na jego temat może znacząco ułatwiać uczenie się i umożliwiać szybszy rozwój nie tylko jednostki, lecz także całego społeczeństwa.

Badania miały na celu dowiedzenie się, jak uczy się student i jaką ma wiedzę na temat procesu uczenia się, jednak nie obejmowały wszystkich możliwych kwestii dotyczących tego zagadnienia. Zatrzymywały się one na uczeniu się rozumianym jako przyswajanie wiedzy. Pominięto więc uczenie się umiejętności, nawyków, przyzwyczajień, zdolności, przekonań czy generowania nowej wiedzy.

Najwięcej uwagi zostało poświęcone organizacji procesu uczenia się i aktywności studentów pod tym kątem. Studentów pytano również o motywy uczenia się oraz o czynniki wpływające na ów proces. Studenci potrafili podać (średnio) po 2 czynniki (pozytywne oraz negatywne), wpływające na proces uczenia się. Jedynie nieliczni (24 ze 130) podali więcej niż 3 czynniki. Niewiedzę studentów na temat metod uczenia się, a zwłaszcza metod skutecznego zapamiętywania, widać w odpowiedziach na pytanie, co robią, aby coś lepiej zapamiętać. Najpopularniejszą odpowiedzią było wielokrotne powtarzanie (80% wszystkich studentów), a pozostałe odpowiedzi (m.in. łańcuchy skojarzeń, odwoływanie się do wcześniejszej wiedzy) cieszyły się znacznie mniejszym powodzeniem. Oznacza to, że studenci używają jedynie podstawowych metod uczenia się i nie szukają informacji, które mogłyby im ułatwić uczenie się. Większość studentów (117 ze 130) przyznaje, że nigdy nie szukała wiedzy na temat procesu uczenia się. Studenci deklarowali, że uczenie się jest dla nich drogą pozwalającą na samodoskonalenie (61%). Te informacje sprawiają, że wydawałoby się, iż wybrali oni odpowiedni dla siebie kierunek studiów. Wyniki uzyskane podczas analizy dalszych pytań zaprzeczają jednak powyższej deklaracji, gdy na światło dzienne wychodzi fakt, że zwykle uczą się dlatego, że wpływa na nich motywacja zewnętrzna, a nie wewnętrzna. W wielu pytaniach studenci studiów stacjonarnych wykazywali się większą wiedzą niż studenci studiów niestacjonarnych. Dodatkowo studenci studiów stacjonarnych nieco częściej uczą się z własnej woli (niezależnie od zajęć akademickich), a nie jedynie przed egzaminem bądź kolokwium. W obu przypadkach (zarówno studentów studiujących stacjonarnie, jak i niestacjonarnie) studenci koncentrują swoją uwagę na zdobyciu uprawnień, a nie na wiedzy, którą powinni wynieść ze studiów. W informatorze Uniwersytetu Łódzkiego o efektach kształcenia czytamy, że po studiach magisterskich (pedagogika wieku dziecięcego oraz pedagogika w zakresie opieki i terapii) student „ma uporządkowaną wiedzę na temat teorii wychowania, uczenia się i nauczania oraz innych procesów edukacyjnych” (https://informator-ects.uni.lodz.pl/pl/programmes-all/P/DUP_D%2807%29_N/#extra_E_L-05/06 (dostęp 10.10.15)). Wiedza studentów na temat procesu uczenia się jest moim zdaniem niewielka – znają jedynie podstawowe czynniki wpływające na proces uczenia się i parę powszechnie znanych metod uczenia się wiedzy. W przyszłości może to wpłynąć negatywnie na ich umiejętność

przekazywania wiedzy – jak bowiem mają nauczać, skoro tak mało wiedzą o procesie uczenia się i jego uwarunkowaniach? Warto się tutaj zastanowić nad tym, z czego to wynika. Czy z braku zainteresowania przedmiotem studiów, z niezrozumienia programu studiów, obojętnością i ignorancją studentów czy wszystkim po trochu? Studenci żyją w czasach ciągłego pośpiechu, gdzie mało jest czasu na refleksję, a wolne chwile są spędzane przede wszystkim przed ekranem – komputera, telewizora, tabletu czy telefonu. Każdy z nas chyba przyzna, że nieustanna pogoń za pieniądzem i nadmierny konsumpcjonizm to wizytówka naszych czasów. Może właśnie dlatego studenci „nie mają serca” do tego, co robią, rzadko się doskonalą i uczą tylko wtedy, kiedy muszą? Nie znajdują czasu i nie mają motywacji do uczenia się dla siebie – rynek dla przyszłych pedagogów jest nieubłagany, jeśli chodzi o gratyfikację finansową. Więc po co? Trudno odpowiedzieć na te pytania, ale jestem przekonana, że można zmienić ludzkie podejście do uczenia się i zamiast niechęci wypracować potrzebę samodoskonalenia.

References

- Angelów, B. (1998). *Jak się uczyć skutecznie, szybko i przyjemnie*. Warszawa: Wydawnictwo Moderski.
- Bauman T. (Ed.). (2005). *Uczenie się jako przedsięwzięcie na całe życie*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Białek, E. (1999). *Jak się uczyć? Jak uczyć innych? Jak być twórczym? Jak przekraczać siebie? Czyli odkrywanie radości w uczeniu siebie i innych. Poradnik – instrukcja obsługi samego siebie, czyli jak, czego i do czego używać*. Warszawa: Stowarzyszenie „Edukacja dla przyszłości”.
- Brophy, J. (2004). *Motywowanie uczniów do nauki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Buzan, T. (2006). *Genialna pamięć. 6 systemów zapamiętywania informacji, nazwisk, dat, faktów*. Łódź: Wydawnictwo JK.
- Buzan, T. (2014). *Pamięć na zawołanie*. Łódź: Wydawnictwo AHA.
- Delors, J. (Ed.). (1998). *Edukacja – jest w niej ukryty skarb: raport UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku*. Warszawa: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich.
- Frith, C. (2011). *Od mózgu do umysłu. Jak powstaje nasz wewnętrzny świat*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Gołębniak, B. D. (Ed.). (2002). *Uczenie metodą projektów*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Illeris, K. (2006). *Trzy wymiary uczenia się*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP.
- Kąkolewicz, M. (2011). *Uczenie się jako konstruowanie wiedzy*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Klus-Stańska, D. (2010). *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Ledzińska, M., & Czerniawska, E. (2011) *Psychologia nauczania – ujęcie poznawcze*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Levine, M. (2006). *Umysł – krok po kroku*. Warszawa: Wydawnictwo Albatros.
- Łukasiewicz, M. (2011). *Jak uczyć się dwa–trzy razy szybciej i umiejętnie sprzedawać swoją wiedzę*. Chorzów: Wydawnictwo Videograf.
- Maslow, A. H. (1990). *Motywacja i osobowość*. Warszawa: PAX.
- Matuszewski, M., & Holewa, A. (2012). *Licencja na zaliczanie. Dowiedz się jak zdać każdy egzamin*. Gliwice: Wydawnictwo Helion.
- Mietzel, G. (2002) *Psychologia kształcenia – praktyczny podręcznik dla pedagogów i nauczycieli*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Molenda-Bieniecka, J. (2010–2011). Czytanie innym. *Uczyć lepiej – Czasopismo Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu*, 3.
- Nęcka, E., & Sowa, J. (2005). *Człowiek – umysł – maszyna. Rozmowy o twórczości i inteligencji*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Nęcka, E., Orzechowski, J., & Szymura, B. (2006). *Psychologia poznawcza*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Okoń, W. (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Popper, K. R. (2002). *Wiedza obiektywna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Stefanowicz, B. (2011). *Wiedza – wybrane zagadnienia*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza.
- Tokarski, S. (2001). *Technologia pracy umysłowej – wybrane zagadnienia*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego w Warszawie.
- Ventulani, J. (2015). Poprawienie umysłu. *Charaktery – Magazyn Psychologiczny*, 6(209), 60-62.
- Wawer, R., & Wawer, M. (2013). *Trwałość wiedzy w procesie kształcenia*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Włodarski, Z. (1996). *Psychologia uczenia się*. T. 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Zyzik, R. (2014). Geografia myślenia. *Charaktery – Magazyn Psychologiczny*, 7(210), 80-83.

Анна Карович

ЯК НАВЧАЄТЬСЯ СТУДЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ?

Ми живемо в динамічно мінливі часи, коли людина має навчатися впродовж життя, постійно вдосконалюватися і пристосовуватися до нових умов. Вміння вчитися є одним із чотирьох основ освіти. В експериментальній статті представлені вибрані уривки з емпіричних досліджень, спрямованих на діагностику знань студентів про методи навчання, а також на визначення того, які методи запам'ятовування матеріалу найчастіше ними використовуються. Діагностика здійснювалася методом анкетування. Анкета містила 39 питань закритого та відкритого типу. В опитуванні взяли участь 130 студентів педагогічних спеціальностей Лодзького університету (48 денної та 82 заочної форми навчання). Експеримент засвідчив, що студенти назвали (в середньому) два фактори (позитивні та негативні), що впливають на процес навчання, лише 24 із 130 зазначили три фактори. Опитувані не знають методів навчання, зокрема ефективного запам'ятовування: 80% усіх здобувачів застосовують багаторазове повторення, а інші методи (опертя на попередні знання, створення графіків, схем, таблиць, малюнків, посилення ланцюгів асоціацій, кумедних історій, рим, застосування різних кольорів, розумових карт (mental maps), мнемотехнічних прийомів тощо) використовуються менше. Більшість студентів (117 із 130) визнають, що ніколи не шукали знань про навчальний процес. На опитуваних впливає зовнішня (необхідність підготовки до іспитів, заліків, практичних занять), а не внутрішня мотивація (прагнення до самовдосконалення, професійної самореалізації). У багатьох питаннях студенти денної форми навчання більш обізнані, ніж студенти-заочники. Крім того, студенти денної форми навчання мають трохи більше шансів вчитися добровільно (незалежно від академічних занять), не тільки перед іспитом чи заліком.

Як на денній, так і на заочній формах навчання студенти зосереджують свою увагу на здобутті кваліфікації, а не на знаннях.

Отже, знання студентів про навчальний процес незначні – вони знають лише основні фактори, що впливають на навчальний процес, і декілька загальновідомих методів засвоєння знань. У майбутньому це може негативно позначитися на ефективності їхньої професійно-педагогічної діяльності. В перспективі варто виявити причини одержаних результатів, як-от: відсутність інтересу до предмету, нерозуміння навчальної програми, байдужість тощо. Автор переконана, що треба змінити підхід до навчання і розвивати потребу в самовдосконаленні.

Keywords: навчання; знання; дослідження; бакалаврат.

Anna Karovych

HOW UNDERGRADUATE OF PEDAGOGY LEARNS?

We live in a dynamically changing time, when a person must learn throughout life, constantly improve and adapt to new conditions. The ability to learn is one of the four foundations of education. The article presents selected excerpts from empirical research aimed primarily at understanding students' knowledge of teaching methods (mainly in the field of knowledge), as well as the most commonly used methods of memorizing material. The diagnostic study was performed by questionnaire. The questionnaire contained 39 closed and open questions. 130 students of pedagogical specialties of the University of Łód (took part in the survey (48 full-time and 82 part-time students). The experiment showed that students named (on average) two factors (positive and negative) that affect the learning process, only 24 out of 130 mentioned three factors. Respondents do not know teaching methods, in particular effective memorization: 80% of all students use multiple repetition, and other methods (prior knowledge, creating graphs, charts, tables, figures, links, chains of associations, funny stories, rhymes, the use of various colors, mental maps, mnemonics, etc. are used less. Most students (117 out of 130) admit that they have never sought knowledge about the learning process. Students are influenced by external (the need to prepare for exams, tests, practical classes), rather than internal motivation (the desire for self-improvement, professional self-realization). In many respects, full-time students showed more knowledge than part-time students. In addition, full-time students are slightly more likely to study voluntarily (regardless of academic background), not just before an exam or test. In both full-time and part-time study, students focus on gaining qualifications rather than knowledge.

Thus, students' knowledge of the educational process is insignificant; they know only the main factors that affect the educational process, and a few well-known methods of learning. In the future, it may negatively affect the effectiveness of their professional and pedagogical activities. It is necessary to identify the reasons of the gained results: lack of interest in the subject, misunderstanding of the curriculum, indifference, and so on. The author is convinced that it is necessary to change the approach to learning and develop the need for self-improvement.

Keywords: learning; knowledge; study; undergraduate.

Одержано 19.03.2021 р.